

7. Δεν δικαιούνται και οι μετανάστες προστασία;

Οι λόγοι για τους οποίους ένας μετανάστης μπορεί να εγκαταλείψει τη χώρα του είναι συνήθως επιτακτικοί και είναι σημαντικό όπως βρεθούν οι τρόποι για την κάλυψη των αναγκών τους και για την προστασία των ανθρωπίνων τους δικαιωμάτων. Οι μετανάστες προστατεύονται από το διεθνές δίκαιο για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Προστασία η οποία πηγάζει από την θεμελιώδη αξιοπρέπεια κάθε ανθρώπου². Για μερικούς, η μη παροχή προστασίας επί τη βάση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μπορεί να έχει σοβαρές συνέπειες. Μπορεί να ισοδυναμεί με παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως σοβαρές διακρίσεις, αυθαίρετη σύλληψη ή κράτηση, ή αναγκαστική εργασία, δουλεία, ή συνθήκες εργασίας που συνιστούν εκμετάλλευση.

Επιπλέον, ορισμένοι μετανάστες, όπως είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων ή ασυνόδευτα παιδιά μεταναστών ή παιδιά μεταναστών χωρισμένα από τους γονείς ή κηδεμόνες τους, ενδεχομένως να έχουν ιδιαίτερες ανάγκες για προστασία και βοήθεια, κι έχουν το δικαίωμα κάλυψης των εν λόγω αναγκών. Η Υπατη Αρμοστεία στηρίζει τη διαχείριση της μετανάστευσης κατά τρόπο που να υπάρχει σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όλων των ανθρώπων που βρίσκονται σε κίνηση.

8. Είναι οι πρόσφυγες «εξανασκαμένοι μετανάστες» (forced migrants);

Ο όρος «αναγκαστική μετανάστευση» (forced migration) χρησιμοποιείται μερικές φορές από τους κοινωνικούς επιστήμονες και άλλους ως ένας γενικός όρος που καλύπτει πολλές μορφές εκτοπισμού ή ακούσιας μετακίνησης είτε εκτός είτε στο εσωτερικό μίας χώρας. Για παράδειγμα, ο όρος έχει χρησιμοποιηθεί για ανθρώπους που έχουν εκτοπιστεί λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών, συγκρούσεων, λιμού, ή λόγω μεγάλων αναπτυξιακών έργων.

Ο όρος «αναγκαστική μετανάστευση» δεν είναι νομικός και όπως και στην περίπτωση της έννοιας «μετανάστευση», δεν υπάρχει καθολικά αποδεκτός ορισμός. Καλύπτει ένα ευρύ φάσμα περιπτώσεων. Αντίθετα, οι πρόσφυγες, προσδιορίζονται επακριβώς κάτω από το διεθνές και περιφερειακό προσφυγικό δίκαιο, και τα κράτη έχουν συμφωνήσει σε ένα καλά προσδιορισμένο πλέγμα νομικών υποχρεώσεων απέναντί τους. Η αναφορά σε πρόσφυγες ως «εξανασκαμένους μετανάστες» μετατοπίζει την προσοχή από τις ιδιαίτερες ανάγκες των προσφύγων και των αντίστοιχων νομικών υποχρεώσεων που η διεθνής κοινότητα έχει συμφωνήσει. Για ν' αποφευχθεί η σύγχυση, η Υπατη Αρμοστεία αποφεύγει τη χρήση του όρου «αναγκαστική μετανάστευση» σε σχέση με μετακινήσεις προσφύγων και άλλες μορφές εκτοπισμού.

² Για παράδειγμα, η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα και το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα καθώς και άλλες σημαντικές διεθνείς και περιφερειακές συνθήκες, αναγνωρίζουν ότι όλοι οι άνθρωποι, περιλαμβανομένων των μεταναστών και των προσφύγων, έχουν ανθρώπινα δικαιώματα.

9. Επομένως ποιός είναι ο καλύτερος τρόπος για ν' αναφερθεί κάποιος σε μικτές ομάδες ανθρώπων εν κινήσει που περιλαμβάνει πρόσφυγες και μετανάστες;

Η προτιμώμενη πρακτική της Υπατης Αρμοστείας είναι όπως γίνεται αναφορά σε «πρόσφυγες και μετανάστες» όταν πρόκειται για μικτές ομάδες ανθρώπων εν κινήσει. Αυτός είναι ο καλύτερος τρόπος για να καταστεί δυνατή η αναγνώριση ότι όλοι οι άνθρωποι εν κινήσει έχουν ανθρώπινα δικαιώματα που πρέπει να τυγχάνουν σεβασμού, προστασίας και εφαρμογής και ότι οι πρόσφυγες και οι αιτούντες άσυλο έχουν ιδιαίτερες ανάγκες και δικαιώματα, τα οποία προστατεύονται από ένα συγκεκριμένο νομικό πλαίσιο.

Μερικές φορές, σε συζητήσεις πολιτικής, ο όρος «μικτή μετανάστευση» και συναφείς όροι όπως «μικτές ροές» ή «μικτές μετακινήσεις», μπορούν να χρησιμοποιηθούν αναφορικά με το φαινόμενο των προσφύγων και μεταναστών (περιλαμβανομένων των θυμάτων εμπορίας ή άλλων ευάλωτων μεταναστών) οι οποίοι ταξιδεύουν μαζί χρησιμοποιώντας τις ίδιες οδούς και διαμεσολαβητές. Από την άλλη πλευρά, ο όρος «μικτός μετανάστης» δεν είναι σαφής. Πρόκειται για όρο ο οποίος χρησιμοποιείται από ορισμένους για να περιγράψει εν συντομία πρόσωπο το οποίο ταξιδεύει ανάμεσα σε μικτά μεταναστευτικά ρεύματα και του οποίου το ατομικό καθεστώς δεν είναι γνωστό ή που ενδεχομένως να ταξιδεύει για πολλαπλούς, επικαλυπτόμενους λόγους. Ενδέχεται να προκαλέσει σύγχυση και να υπερκαλύψει τις συγκεκριμένες ανάγκες των προσφύγων και των μεταναστών μέσα σ' αυτό το φαινόμενο. Δεν συνιστάται η χρήση του όρου αυτού.

10. Τι γίνεται με τους πρόσφυγες που εγκαταλείπουν τη μία χώρα υποδοχής και εισέρχονται σε άλλη; Στην περίπτωση που συνεχίζουν το ταξίδι τους από την πρώτη χώρα όπου διέμεναν δεν περιγράφονται καλύτερα ως «μετανάστες» ;

Ένας πρόσφυγας δεν παύει να είναι πρόσφυγας ή δεν γίνεται «μετανάστης» απλώς και μόνο επειδή αφήνει μία χώρα υποδοχής για να ταξιδεύσει σε άλλη. Ένας άνθρωπος είναι πρόσφυγας εξαιτίας της έλλειψης προστασίας από τη χώρα καταγωγής του. Η μετάβασή του σε μια νέα χώρα ασύλου δεν αναιρεί το γεγονός αυτό, επομένως δεν επηρεάζεται το προσφυγικό καθεστώς του εν λόγω ατόμου. Το άτομο που πληροί τα κριτήρια για το καθεστώς του πρόσφυγα παραμένει πρόσφυγας, ανεξάρτητα από τη συγκεκριμένη διαδρομή και τα διάφορα στάδια του ταξιδιού αναζήτησης προστασίας ή ευκαιριών για να ξαναχτίσει τη ζωή του/της.

Μάρτιος 2016

UNHCR Representation in Cyprus

Office: +357 22 359043 | 22 359057 | 22 660164

Fax: +357 22 359037

P.O. Box 25577, 1310 Nicosia, Cyprus

www.unhcr.org | www.unhcr.org.cy

Twitter | Facebook

UNHCR/Andrew McConnell

1. Είναι οι όροι «πρόσφυγας» και «μετανάστης» εναλλάξιμοι;

Όχι. Παρόλο που ολόένα και πιο συχνά χρησιμοποιούνται εναλλάξ τόσο από τα ΜΜΕ όσο και στη δημόσια συζήτηση, υπάρχει σημαντική νομική διαφορά μεταξύ των δύο όρων. Η σύγχυση των όρων μπορεί να οδηγήσει σε προβλήματα για τους πρόσφυγες και τους αιτούντες άσυλο, καθώς και παρανοήσεις στις συζητήσεις για το άσυλο και την μετανάστευση.

2. Ποιά είναι η ιδιαιτερότητα των προσφύγων;

Οι πρόσφυγες ορίζονται συγκεκριμένα και προστατεύονται από το διεθνές δίκαιο. Πρόσφυγες είναι οι άνθρωποι που βρίσκονται εκτός της χώρας προέλευσής τους εξαιτίας φόβου δίωξης, σύρραξης, βίας ή άλλων καταστάσεων που έχουν διαταράξει σοβαρά τη δημόσια τάξη, και οι οποίοι συνεπεία των καταστάσεων αυτών χρειάζονται «διεθνή προστασία». Η κατάσταση τους είναι συχνά τόσο επικίνδυνη και αφόρητη ώστε διασχίζουν εθνικά σύνορα για ν' αναζητήσουν ασφάλεια σε γειτονικές χώρες κι έτσι αναγνωρίζονται διεθνώς ως «πρόσφυγες» με πρόσβαση σε βοήθεια από κράτη, την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (UNHCR) και άλλες σχετικές οργανώσεις. Αναγνωρίζονται ως πρόσφυγες επειδή ακριβώς είναι πολύ επικίνδυνο γι' αυτούς να επιστρέψουν στην πατρίδα τους και ως εκ τούτου χρειάζονται άσυλο σε κάποια άλλη χώρα. Πρόκειται γι' ανθρώπους για τους οποίους η άρνηση ασύλου θα έχει ενδεχομένως θανάσιμες συνέπειες.

3. Πώς οι πρόσφυγες προστατεύονται από το διεθνές δίκαιο;

Το ειδικό νομικό καθεστώς προστασίας των δικαιωμάτων των προσφύγων αναφέρεται ως «διεθνής προστασία». Το σκεπτικό για τη δημιουργία του καθεστώτος αυτού έγκειται στο γεγονός ότι οι πρόσφυγες είναι άνθρωποι που βρίσκονται σε μια συγκεκριμένη κατάσταση που απαιτεί πρόσθετες διασφαλίσεις. Οι αιτούντες άσυλο και οι πρόσφυγες δεν έχουν την προστασία της δικής τους χώρας.

Το άρθρο 14 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων υποστηρίζει το δικαίωμα του καθενός να ζητήσει και ν' απολαμβάνει άσυλο. Ωστόσο, σε διεθνές επίπεδο δεν είχε δοθεί σαφές περιεχόμενο στην έννοια του ασύλου μέχρι την υιοθέτηση της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων [«Σύμβαση του 1951»], και μέχρι την ανάθεση της επίβλεψης της εφαρμογής της Σύμβασης στην Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Η Σύμβαση του 1951 και το Πρωτόκολλο του 1967, καθώς και τα περιφερειακά νομικά κείμενα, όπως η Σύμβαση του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας του 1969 για τα Ειδικά Θέματα των Προβλημάτων των Προσφύγων στην Αφρική, αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο του σύγχρονου καθεστώτος προστασίας των προσφύγων. Θέτουν τον οικουμενικό ορισμό του πρόσφυγα και περιλαμβάνουν τα βασικά δικαιώματα και υποχρεώσεις των προσφύγων.

Η Σύμβαση του 1951 θέτει τα διεθνή κριτήρια βάσει των οποίων αξιολογείται οποιοδήποτε μέτρο για την προστασία και μεταχείριση των προσφύγων. Η πιο σημαντική διάταξη, η αρχή της μη επαναπροώθησης (δηλαδή η απαγόρευση αναγκαστικών επιστροφών) που περιέχεται στο άρθρο 33, είναι ο πυρήνας του καθεστώτος προστασίας. Σύμφωνα με την αρχή αυτή, οι πρόσφυγες δεν πρέπει να απελαύνονται ή να επιστρέφονται σε καταστάσεις όπου απειλείται η ζωή ή η ελευθερία τους. Τα Κράτη φέρουν την πρωταρχική ευθύνη για την προστασία αυτή. Η Ύπατη Αρμοστεία συνεργάζεται στενά με τις κυβερνήσεις, τις συμβουλεύει και τις στηρίζει όταν χρειάζεται για την εφαρμογή των ευθυνών τους.

4. Χρειάζεται αναθεώρηση η Σύμβαση του 1951;

Η Σύμβαση του 1951 και το Πρωτόκολλο του 1967 έχουν σώσει εκατομμύρια ζωές και αποτελούν επομένως καιρία εργαλεία για τη διαφύλαξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων πάνω στα οποία βασιζόμαστε σήμερα. Η Σύμβαση του 1951 αποτελεί σημαντικό ορόσημο της ανθρωπότητας, απότοκο μαζικών μετακινήσεων πληθυσμών που υπερέβαιναν ακόμα και αυτές που παρατηρούμε σήμερα. Στη βάση της, η Σύμβαση του 1951 ενσαρκώνει θεμελιώδεις ανθρωπίνες αξίες. Έχει επανειλημμένα αποδειξει την προσαρμοστικότητα της στις εκάστοτε περιστάσεις και θεωρείται από τα δικαστήρια ως ένα εργαλείο ικανό να παρέχει προστασία σε πρόσφυγες σε ένα μεταβαλλόμενο περιβάλλον. Η μεγαλύτερη πρόκληση όσον αφορά στην προστασία των προσφύγων, είναι η εναρμόνιση των κρατών μελών με τη Σύμβαση παρά η Σύμβαση αυτή καθαυτή. Η πραγματική πρόκληση είναι η εξεύρεση αποτελεσματικών μεθόδων εφαρμογής της Σύμβασης σ' ένα πνεύμα διεθνούς συνεργασίας και επιμερισμού ευθυνών.

5. Μπορεί ο όρος 'μετανάστης' να χρησιμοποιηθεί ως γενικός όρος που να καλύπτει και τους πρόσφυγες;

Δεν υπάρχει ενιαίος νομικός ορισμός του 'μετανάστη' σε διεθνές επίπεδο¹. Κάποιοι αρμόδιοι για θέματα πολιτικής, κάποιοι διεθνείς οργανισμοί και ορισμένα ειδησεογραφικά πρακτορεία χρησιμοποιούν τον όρο 'μετανάστης' για να καλύψουν τόσο μετανάστες όσο και πρόσφυγες. Για παράδειγμα, τα παγκόσμια στατιστικά στοιχεία για τη διεθνή μετανάστευση τείνουν να

1. Η Σύμβαση του 1990 των Ηνωμένων Εθνών για την Προστασία των Δικαιωμάτων Όλων των Μεταναστών Εργαζομένων και των Μελών των Οικογενειών τους ορίζει την έννοια «εργαζόμενος μετανάστης». Βλέπε επίσης Άρθρο 11 της Σύμβασης του 1975 της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (ΔΟΕ) Αναφορικά με Μεταναστεύσεις σε Συνθήκες Εκμετάλλευσης και την προστασία της Ισότητας της Ευκαιρίας και Μεταχείρισης Μεταναστών Εργαζομένων (Αρ. 143) και τη Σύμβαση του 1979 του ΔΟΕ για την Εργασία (Αρ. 97) καθώς και το Άρθρο 1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για το Νομικό Καθεστώς των Μεταναστών Εργαζομένων του 1977.

χρησιμοποιούν τον όρο 'διεθνής μετανάστευση' για να περιγράψουν, μεταξύ άλλων, μετακινήσεις αιτητών ασύλου και προσφύγων.

Ωστόσο, στη δημόσια συζήτηση η πρακτική αυτή μπορεί αφενώς να προκαλέσει σύγχυση και αφετέρου να επιφέρει σοβαρές συνέπειες στις ζωές και ασφάλεια των προσφύγων. Συνήθως, ο όρος 'μετανάστευση' παραπέμπει σε μια εθελοντική διαδικασία, όπως για παράδειγμα όταν κάποιο άτομο διασχίζει σύνορα γι' αναζήτηση καλύτερων βιοποριστικών ευκαιριών. Αυτό δεν ισχύει για τους πρόσφυγες οι οποίοι δεν μπορούν να επιστρέψουν με ασφάλεια στην πατρίδα τους και ως εκ τούτου χρήζουν διεθνούς προστασίας όπως αυτή προβλέπεται από το διεθνές δίκαιο.

Η σύμπτωση των ορισμών 'πρόσφυγες' και 'μετανάστες' αποπροσανατολίζει από τη νομική προστασία που χρειάζονται οι πρόσφυγες, όπως για παράδειγμα την προστασία από επαναπροώθηση και την απαγόρευση της ποινικοποίησης της παράτυπης εισόδου σε μια χώρα προς αναζήτηση ασφάλειας. Δεν υπάρχει τίποτε παράνομο στην προσπάθεια αναζήτησης ασύλου – αντιθέτως, πρόκειται για οικουμενικό ανθρώπινο δικαίωμα. Η ταύτιση προσφύγων με μετανάστες μπορεί ακόμα να οδηγήσει στην αποδυνάμωση της υποστήριξης της κοινής γνώμης απέναντι στους πρόσφυγες, καθώς επίσης και απέναντι στο θεσμό του ασύλου, ειδικά σε μια περίοδο όπου οι πρόσφυγες χρειάζονται περισσότερη προστασία από ποτέ.

Πρέπει να συμπεριφερόμαστε σε όλους του ανθρώπους με σεβασμό και αξιοπρέπεια. Πρέπει να διασφαλίσουμε το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών. Παράλληλα, πρέπει να παρέχουμε κατάλληλη νομική και επιχειρησιακή βοήθεια στους πρόσφυγες προς αντιμετώπιση της παρούσας κατάστασης και ν' αποφύγουμε την απέκδυση κρατικών ευθυνών έναντι των προσφύγων. Γι' αυτούς τους λόγους, η Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες πάντα αναφέρεται σε 'πρόσφυγες' και 'μετανάστες' ξεχωριστά, έτσι ώστε να υπάρχει σαφήνεια αναφορικά με τις αιτίες και τον χαρακτήρα των προσφυγικών ροών και για να διασφαλίζεται η τήρηση των συγκεκριμένων υποχρεώσεων έναντι των προσφύγων σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο.

6. Όλοι οι μετανάστες πάντα 'επιλέγουν' να μεταναστεύσουν;

Οι παράγοντες που οδηγούν στην μετακίνηση των ανθρώπων είναι πολύπλοκοι. Οι αιτίες είναι συχνά σύνθετες. Κάποιοι μετανάστες μετακινούνται για λόγους εξεύρεσης εργασίας ούτως ώστε να βελτιώσουν τις ζωές τους, άλλοι για να αποκτήσουν πρόσβαση στη παιδεία, την οικογενειακή επανένωση, ή για άλλους λόγους. Άλλοι μετακινούνται για να ανακουφιστούν από τις αρνητικές συνέπειες φυσικών καταστροφών, λιμών ή της απόλυτης φτώχειας. Τα άτομα που εγκαταλείπουν τις χώρες τους για αυτούς τους λόγους συνήθως δεν θεωρούνται πρόσφυγες σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο.